

Öğrenci Gözüyle Nöroloji Hastasına Bakım Vermek: Nitel Bir Çalışma

Ayşe Arıkan Dönmez, Sevgisun Kapucu

Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik
Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği
Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Ayşe Arıkan Dönmez, Dr.
Sevgisun Kapucu, Doç. Dr.

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, nörolojik sistem hastalığı olan bireylere bakım veren öğrenci hemşirelerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Çalışmada veriler, nitel çalışma yöntemi olan odak grup görüşmesi ile toplanmıştır. Çalışmanın örneklemini, Ankara ilinde bir üniversitenin hemşirelik fakültesinde öğrenim gören ikinci sınıf öğrencilerinden (nöroloji kliniğinde klinik uygulama deneyimleri olmaları nedeniyle) araştırmaya katılmayı kabul eden 24 hemşirelik öğrencisi oluşturmuş ve her grupta altı öğrenci olmak üzere toplam dört odak grup görüşmesi yapılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında, öğrencilerin demografik özelliklerini içeren soru formu ve araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalamaları 20,4 olup, %75'i kız öğrencidir. Öğrencilerin tamamının nörolojik hastalıklar hakkındaki bilgiyi derslerinden edindikleri ve %75'inin nörolojik hastalığı olan bir akrabası olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu nöroloji hastasına bakım verirken hastaya karşı acıma, üzüme, korku ve tedirginlik gibi duygular yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin tamamı, nörolojik sistem hastalığı olan bireylerle çalışırken güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler, bu hastalarla çalışırken karşılaştıkları zorluklarla baş etmek için eğitimi, klinik hemşiresi ve hekiminden destek aldığını ifade etmişlerdir.

Sonuç: Araştırma sonucunda 2. sınıf hemşirelik öğrencilerinin tamamının nörolojik sistem hastalığı olan bireyler ile çalışırken güçlük yaşadıkları saptanmıştır. Öğrencilerin hastalara karşı acı, üzüntü, endişe gibi olumsuz duygular yaşadıkları, bu hastalara bakım vermede ve hastalar ile iletişim kurma konusunda güçlük yaşadıkları belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Hemşirelik öğrencileri, nörolojik hastalıklar, hemşirelik bakımı, deneyimler

PROVIDING CARE FOR NEUROLOGY PATIENTS FROM NURSING STUDENTS' PERSPECTIVES: A QUALITATIVE STUDY

ABSTRACT

Purpose: This study was conducted to determine the difficulties experienced by nursing students who gave care for individuals with neurological system disorders.

Method: Data were collected through focus group interviews which is a qualitative study method. The sample of the study consisted of 24 nursing students who agreed to participate in the research from second year students of the nursing faculty of a university in Ankara (due to their clinical practice experience in the neurology clinic), and a total of 4 focus group interviews were conducted with 6 students in each group. The questionnaire including the demographic characteristics of the students, and the semi-structured questionnaire were used in the collection of data.

Results: The average age of the students was 20.4 and 75% of them were female. It was found that all of the students gained knowledge from lectures about neurological diseases, and 75% of them had no relatives with neurological diseases. Majority of students expressed their feelings such as pity, sadness, fear, and anxiety towards patients. All of them stated that they experienced difficulties while working with individuals with neurological system disease. They specified these difficulties such as communication difficulties, complex situations in the care of the individual with neurological system disease, and working with patients and relatives who fear death and uncertainty. They remarked they received support from educators, clinical nurses and physicians to cope with these difficulties.

Conclusion: As a result of the research, it was found that all 2nd grade nursing students had difficulties while working with individuals having neurological system disease. It was determined that the students experienced negative feelings such as pity, sadness, and anxiety towards the patients, and had difficulty in communicating with and giving care to these patients.

Key words: Nursing students, neurological disorders, nursing care, experiences

İletişim:

Dr. Ayşe Arıkan Dönmez
Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı,
Ankara, Türkiye
Tel: +90 312 305 15 80
E-Posta: aysearikan8585@gmail.com

Gönderilme Tarihi : 10 Şubat 2017
Revizyon Tarihi : 30 Mart 2017
Kabul Tarihi : 01 Nisan 2017

Nörolojik hastalıklar, küresel hastalık yükünde önemli ve artan bir paya sahiptir (1). Uluslararası Hastalık Sınıflandırmasına (*International Classification of Diseases - ICD*) göre bu hastalıkların içerisinde kronik (multiple skleroz gibi), akut (menenjit gibi), ani ve yıkıcı bir travma sonucu ortaya çıkan farklı birçok hastalık sayılabilir (1). Özellikle nörolojik hastalıklardan biri olan serebrovasküler olay (SVO), ölüme neden olan ilk 10 hastalık arasında 2. sırada yer almaktadır (2, 3). Nörolojik hastalık tanısı alan hasta sayısı yıldan yıla artış göstermektedir ve bu hastaların genellikle aktivite, konuşma, yutma, solunum ve bilişsel bozukluk gibi sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir (3, 4). Bu nedenle, akut veya kronik bir nörolojik hastalığı olan bireylerin fiziksel, psikososyal ve spirüel sorunlarına bağlı gereksinimleri olur (3, 5). Nöroloji hastaları uzun dönem bakım gereksinimi olan kompleks hasta grubunu oluşturur. Ayrıca bu hastalar, hastalıkların komplikasyonlarına ya da süreçlerine bağlı kalıcı yetersizlikler yaşayabilmektedir (6). Bu nedenle, nöroloji hemşireliği, tıbbi bakımı yalnızca yaralanmaları tedavi etmeye değil aynı zamanda olası uzun dönem yetersizlikleri (disabilite) tahmin edebilme ve buna uygun bakımı sunmayı da içermelidir (1, 3).

Nöroloji hastaları ile çalışacak hemşirelik öğrencilerinin klinik ortama ön hazırlığının etkili yöntemlerle yapılması ve nörolojiye özgün eğitim verilmesi oldukça önemlidir. Bu eğitim, öğrencinin yalnızca öğrenme motivasyonunu arttırmaya yönelik değil, aynı zamanda nörolojik problemleri olan hastalara bakım verebilmesine yönelik temel becerilerini ve yetkinliklerini geliştirmek üzere planlanmış olmalıdır. Klinik alanlarda nörolojik hastalığı olan hastalara bakım vermede, öğrencilerden; hastanın klinik tablosunu tanımlayabilme, mevcut ve olası sorunları belirleme, belirlenen sorunlara yönelik planlama, uygulama ve değerlendirme yapabilme, karar verme, ekip ile işbirliği içerisinde hastanın sorunlarına çözüm üretebilme, akademik ortamda edinilen teorik bilgileri pratiğe entegre edebilme davranışları beklenmektedir (7). Ancak, klinik eğitimci olarak, öğrenci ile yaptığımız klinik uygulamalardan edindiğimiz deneyimlere göre, öğrenci hemşirelerin nöroloji kliniklerinde hasta bakımında çeşitli güçlükler yaşadıklarını görmekteyiz. Öğrenciler genellikle bu hastalara bakım vermekte isteksizlik ya da iletişime girmede sorun yaşamaktadırlar. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamaları sırasında yaşadıkları güçlüklerle yönelik literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (7–13). Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlarda, öğrencilerin klinik uygulamada yaşadıkları güçlükler; anksiyete düzeyinin yüksek olması, klinik ortamın öğrenme fırsatları için yeterli olmaması, sağlık ekibi ile yaşanan iletişim sorunları, klinik ortamların fiziksel

koşullarının yetersiz olması, öğretim elemanlarından kaynaklanan güçlükler vb. nedenler olarak sıralanmaktadır. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalarda yaşadıkları güçlükler ile ilgili çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bu hastalık grubuna bakım verme konusunda yaşadıkları güçlükleri inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Öğrencilerin nöroloji hastasıyla yaşadıkları deneyimlerin ve güçlüklerin belirlenmesi, öğrenci hemşirelerin klinik uygulama öncesi dönemde hastaların bakımına yeterli düzeyde hazırlanmalarına yardımcı olacaktır. Bu çalışma, nöroloji hastalarına bakım veren öğrenci hemşirelerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma sonucunda müfredat programımızda revizyon yapılması planlanmıştır.

Gereç ve yöntem

Nöroloji hastalarına bakım veren öğrenci hemşirelerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, veriler yarı yapılandırılmış odak grup görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışmanın örneklemini, Ankara ilinde bir üniversitenin hemşirelik fakültesinde öğrenim gören ikinci sınıf öğrencilerinden (nöroloji kliniğinde klinik uygulama deneyimleri olmaları nedeniyle) araştırmaya katılmayı kabul eden 24 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmanın yapıldığı üniversitede hemşirelik eğitimi dört yıl (sekiz yarıyıl) olup, mezun olanlar genel alan hemşiresi olarak lisans diploması alırlar. İkinci sınıf hemşirelik öğrencileri, güz yarıyılında mesleki derslerden İç Hastalıkları Hemşireliği dersini alır ve bu dersin pratik uygulamasını hastane ortamında yaparlar. Dersin klinik uygulaması kapsamında, öğrencilerden iki farklı üniversite hastanesinin nöroloji yoğun bakım ve servislerinde nöroloji hastalarına bakım vermeleri beklenmektedir. Araştırmanın verilerinin toplanmasında, öğrencilerin demografik özelliklerini içeren soru formu ve araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu (Tablo 1) kullanılmıştır.

Çalışma, her grubun altı kişiden oluştuğu dört odak grup görüşmesi ile tamamlanmış, böylece toplamda 24 öğrencinin görüşleri alınmıştır. Gönüllü öğrencilerin uygun olduğu günlerde kayıt cihazının ve oturma düzeninin oluşturulduğu sınıf ortamında, bir moderatör ve bir raporörün yer aldığı odak grup görüşme oturumu yapılmıştır. Katılımcıların 1–6 arasında yer alan sıra numaralarını yakalarına takmaları sağlanmış ve sıra numaralarına göre oturma düzeni oluşturulmuştur. Moderatör tarafından öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilmiş ve katılımcılardan çalışmaya gönüllü olduklarına dair yazılı onamları alınmıştır. Daha önce araştırmacılar tarafından

Tablo 1. Yanı yapılandırılmış görüşme soruları

1. Nörolojik hastalığı olan hastalarla çalışmak sizde ne tür duygulara neden oluyor?
2. Sizce nöroloji hastalığı olan hastalarla çalışmak zor mu? Neden?
3. Nörolojik hastalığı olan hastaya bakım verirken güçlük yaşıyor musunuz, ne tür güçlükler?
4. Sizce güçlük yaşamanızın nedeni nedir?
5. Hasta ile güçlük yaşadığınızda çevrenizden (klinik hemşiresi, eğitimi, doktor, arkadaş vb.) destek alabiliyor musunuz?
6. Sorunlarla baş edebildiniz mi? Nasıl?
7. Nörolojik hastalığı olan hastayla çalışan öğrenci hemşirelerin güçlükleri azaltmak ya da güçlük yaşamasını engellemek için neler önerirsiniz?

oluşturulan açık uçlu sorular moderatör tarafından sorulmuş ve raportör yazılı olarak söylenenleri kayıt etmiştir. Görüşmelerde aynı zamanda katılımcılardan izin alınarak ses kaydı da yapılmıştır. Veriler tekrarlamaya başladığında oturumlara son verilmiştir. Her bir grup görüşmesi yaklaşık 45 dakika sürmüştür. Verilerin analizinde tüme varım yöntemi kullanılmıştır. Yazılı materyal ve ses kaydında yer alan veriler karşılaştırılarak eksik ifadeler tamamlanmış ve ses kaydı çözümü yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan temalara göre alt gruplara ayrılmıştır (Şekil 1). Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin analizinde sayı ve yüzdeler kullanılmıştır.

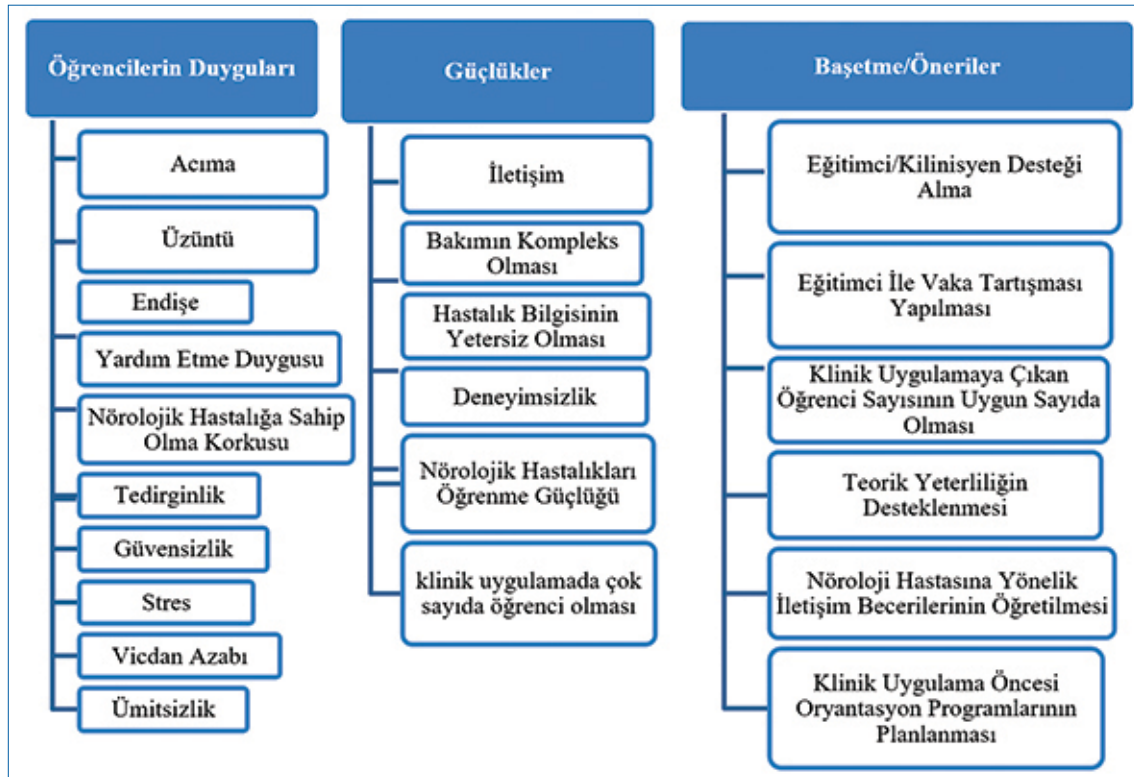
Etik izin

Araştırmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin (No: 16969557/49) alınmıştır (Ek 1). Ayrıca, çalışmanın uygulanabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dekanlığı'ndan gerekli kurum izinleri de alınmıştır. Araştırma hakkında öğrencilere sözlü açıklama yapılmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin bilgilendirilmiş onamı alınmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin yaş ortalamaları 20,4 olup, %75'i kız öğrencidir. Öğrencilerin tamamı nörolojik hastalıklar hakkındaki bilgiyi derslerinden edindikleri ve %75'inin nörolojik hastalığı olan bir akrabası veya yakını olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonrasında üç ana tema belirlenmiştir (Şekil 1):

1. Nörolojik hastalığı olan bireylerle çalışmaya ilişkin duygular/görüşler.
2. Nörolojik hastalığı olan bireylere bakım vermede yaşanan güçlükler.
3. Nörolojik hastalığı olan bireylere bakım verirken yaşanan güçlüklerle baş etme/çözüm önerileri.

Şekil 1. Tema ve alt temalar.

Tema 1. Nörolojik hastalığı olan bireylerle çalışmaya ilişkin duygular/görüşler

Genel olarak öğrenciler, nörolojik sistem hastalığı olan bireylerle çalışırken olumsuz duygu ve düşünceler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenci hemşireler hastalara bakım verirken; “*acıma, üzüntü, endişe, nörolojik hastalığa yakalanma korkusu, tedirginlik, güvensizlik, stres, vicdan azabı ve ümitsizlik*” gibi olumsuz duygular yaşamaktadırlar. Çalışmamızda, öğrenci hemşireler, nörolojik sistem hastalıklarının karmaşık yapıda olması, daha önce bu hastalıklarla karşılaşmamış olma, hastaların klinik durumlarındaki ani değişimler vb. nedenlerin bu duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkmasında etkili olduğunu vurgulamışlardır.

Aşağıda öğrencilerin konuya ilişkin bazı ifadeleri yer almaktadır;

Öğrenci 1: “*Nörolojik sorunu olan hastaların hayatlarının her alanı etkileniyor. Daha önce yapabildikleri birçok aktiviteyi bu hastalıklar sonrasında yapamıyor olduklarını ifade etmeleri veya bunu görüyor olmak onlara karşı acıma duygusu yaşamama neden oluyor, .. çok üzülüyorum...*”

Öğrenci 3: “*Buradaki bazı hastalıkların erken yaşta ortaya çıkmış olduğunu görmek beni oldukça üzdü. Çünkü hastanın yatağa bağımlı olduğunu görüyorsunuz ve ailesinin zor durumda kaldığına şahit oluyorsunuz. Bunlar da insanı oldukça üzüyor*”.

Öğrenci 4: “*Bu hastalarla çalışırken aslında hem üzuldüm hem de yardım etme duygularım oldu*”.

Öğrenci 7: “*Ben daha çok korku yaşadım... hastaların çoğunda hastalığının birden ortaya çıktığını öğreniyoruz. Gelecekte kendim veya ailemden herhangi birinin bu hastalıkla karşılaşabileceğini düşünüyorum ve korkuyorum*”.

Öğrenci 18: “*Burada vicdani açıdan hırpalandığımı hissediyorum... Hastayı tanımakta zorlanıyorum, ona yardım edemediğimi düşünüyorum ve vicdan azabı yaşıyorum*”.

Öğrenci 24: “*Önyargılar, ... güvensizlik yaşadım. Psikolojik ve mental yorgunluklar yaşadım... Yetersizlik duygusu yaşıyorum... Zaman zaman vicdan azabı yaşadığım anlar oldu*”.

Tema 2. Nörolojik hastalığı olan bireylere bakım vermede yaşanan güçlükler

Öğrenciler genellikle “*hastalık süreci ve bakımın kompleks olması*”, “*nörolojik hastalıklar hakkında yetersiz bilgi sahibi olma*”, “*bu hastalıkları öğrenme güçlüğü ve deneyimsizlik*” gibi nedenlerden dolayı hastalarla “*iletişim kurma*” ve “*onlara bakım vermede*” güçlükler yaşadıklarını

belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çoğunluğu klinik uygulama alanında çok sayıda öğrenci olması nedeniyle de güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin bu konu ile ilgili ifadeleri aşağıda verilmiştir; Öğrenci 2: “*Hastalar her sağlık personeline sorunlarını ayrı ayrı anlattıkları için bizimle iletişime geçmek istemiyorlar... bazılarıyla konuşamadıkları için yani afazi sorunları olduğu için... iletişim kuramadım*”.

Öğrenci 5: “*Hastaların hastalık süreci nedeniyle yaşamış olduğu konuşma bozuklukları da hastalarla iletişim kurmamızı ve onlardan yeterli verileri almamızı zorlaştırıyor*”.

Öğrenci 6: “*Hastanın motor fonksiyonlarını kaybetmiş olması, immobil olması nedeniyle yatak içi pozisyon vermede ve hastanın gereksinimi olan bakımı vermede güçlük yaşadım. Fiziksel açıdan güçsüz olduğum için bunları yapabilmem zor oluyor...*”.

Öğrenci 7: “*Klinik alanın fiziksel açıdan yetersiz olması ve klinikteki öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle bakım vermede ve öğrenmede güçlük yaşadım... bazen bu nedenle klinik alanda kendimi fazlalık gibi hissediyordum... hemşireler ve diğer personel bizim ortalıkta dolaşmamızdan ve kalabalık yapmamızdan şikâyetçi oluyorlar*”.

Öğrenci 12: “*Farklı tanımlarla karşılaştığımda bilgi eksikliği nedeniyle güçlük yaşadım. Klinik uygulamaları gerçekleştirmede klinikteki hemşirelerden de yeterli destek alamadım*”.

Tema 3. Nörolojik hastalığı olan bireylere bakım vermede yaşanan güçlükleri azaltma/engellemeye yönelik öneriler

Öğrenciler eğitimci ve klinik hemşirelerinin destek olması, eğitimci ile günlük vaka tartışmalarının yapılması, nörolojik hastalığı olan bireye yönelik iletişim becerilerinin öğretilmesi, klinik alanda bulunan öğrenci sayısının fazla olmaması ve klinik uygulama öncesinde oryantasyon programlarının oluşturulması ile nörolojik hastalığı olan bireylere yönelik bakım vermede yaşanan güçlüklerin azaltılabileceğini/engellenebileceğini ifade etmişlerdir. Bu çözüm önerilerine yönelik öğrencilerin ifadeleri aşağıda verilmiştir:

Öğrenci 9: “*Klinik uygulamada öğrenci sayısının daha az olmasının öğrenmemizi daha kolaylaştıracağını düşünüyorum*”.

Öğrenci 14: “*Klinikte eğitimci ile her gün vaka tartışmaları yapılabilir*”.

Öğrenci 21: “*Öğrenciler kliniğe uyumlarının artırılması için klinik rotasyonlar öncesinde (bir gün öncesinde) kliniğe hazırlanabilirler*”.

Öğrenci 22: *"Bulunulan klinik ortama yönelik iletişim tekniklerinin öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum".*

Öğrenci 24: *"Eğitimci ve klinik hemşirelerinin desteği öğrenme motivasyonumuzu ve memnuniyetimizi etkiliyor. Bu nedenle öğrenciye öğrenmeleri için destek olmaları birçok sorunun çözümünde faydalı olacaktır".*

Tartışma

Literatür tarandığında, öğrenci hemşirelerin teorik ve klinik eğitimleri süresince yaşadıkları güçlüklerle yönelik çalışmalar olmakla birlikte, nörolojik hastalığı olan bireylere bakım vermede öğrenci hemşirelerin yaşadıkları güçlükleri belirlemeye yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Çalışmamızda, öğrenci hemşirelerin çoğunluğu nörolojik sistem hastalığı olan hastayla çalışırken, *acıma, üzüntü, endişe* vb. olumsuz duygu ve düşünceler yaşadıklarını ifade ederken, tamamı bu hastalar ile sıklıkla *iletişim kurma ve bakım verme esnasında güçlük deneyimledikleri* belirlenmiştir. Öğrenci hemşirelerin, bilinci kapalı hastadan korkma, hastaya hitap etme güçlüğü, hasta soru sorunca ve bilemeyince sıklıkla, mahrem soruları sormakta güçlük yaşama, hastanın acı ve ağrısında duygusunu kontrol edememe ve yanlış yapma korkusu gibi sorunları yaşadığı ve kendisinden kaynaklanan stresörlerden dolayı da rahatsızlık duydukları belirtilmektedir (14). Ayrıca literatürde, klinik uygulama deneyiminin yetersiz olması nedeniyle öğrencilerin, hasta ile olan ilişkilerinde kontrol kaybı yaşadıkları bildirilmektedir (14–16). Nörolojik sistem hastalığı olan bireyler ile çalışma ve bakım vermede, öğrencilerin bu duyguları yaşamalarının nedeni olarak; nörolojik hastalıkların genellikle kronik seyir göstermesi, bireylerde kalıcı sakatlıklar veya engelliliklere yol açması, mortalite ve morbidite oranlarının yüksek olması, bireylerin fiziksel ve zihinsel fonksiyonlarını etkilemesi, tedavi sürecinin uzun ve zorlu bir süreç gerektirmesi olduğu düşünülmektedir (17–21).

Öğrenci hemşireler klinik ortamdaki öğrenci sayısının fazla olmasının da bir diğer güçlük olduğunu belirtmişlerdir. Toplam öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak klinik uygulama alanlarında bazı dönemlerde öğrenci yığılması olmaktadır. Uygulama alanlarında, hemşirelik öğrencilerinin yanı sıra diğer meslek üyelerinin öğrencilerinin de yer alması hasta başına düşen öğrenci sayısını arttırmaktadır. Burada öğrenci hemşireler, hem kendi gruplarının hem de diğer grupların sayısının fazlalığından yakınmaktadır. Genel olarak, öğrenciler sağlık ekibi içindeki saygınlıklarının olumsuz etkilendiğini ve öğrenme fırsatlarının azaldığını ifade etmişlerdir.

Nörolojik sistem hastalıkları; motor fonksiyonların zayıflaması, sözel iletişimin bozulması, fiziksel hareket kısıtlılığı, bilinç durumunda meydana gelen değişimler, davranışsal değişimlerin ortaya çıkması vb. nedenlerle diğer birçok sistem hastalığından farklılık göstermektedir. Bu değişimler nedeniyle ortaya çıkabilen bireyin özbakım gereksinimlerini yerine getirmede başkalarına bağımlı olması, iletişim güçlükleri, tedavi ve bakım sürecine katılmada yetersizlik gibi durumlar, bakım veren öğrenci hemşire ve hemşirelerin güçlük yaşamasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte, lisans eğitim programlarında sık görülen nörolojik hastalıkların bakımı ve bu hastalıklara yönelik özel iletişim tekniklerinin yer almaması, öğrencinin klinik ortamda bu hastalar ile çalışmada güçlükler yaşamasına da neden olabilmektedir. Klinik alanlara yeterli teorik eğitim ile hazırlanamayan öğrenciler, hastalara bakım vermede kendilerini yetersiz hissedebilmekte ve öz yeterlilikleri ve özgüvenlerine olan inançları da olumsuz yönde etkilebilmektedir (22).

Öğrencilerin klinik uygulamalarda yaşadıkları güçlüklerin değerlendirildiği çalışmalarda; yeni bir sosyal çevreye uyum sağlamakta zorlanma, anksiyete düzeyinin yüksekliği (8), klinik ortam koşullarının öğrenme fırsatları için yeterli olmaması, sağlık ekibi ile yaşanan iletişim problemleri, fiziksel koşulların yetersizliği (10) gibi nedenler olarak belirtilmiştir. Benzer şekilde, araştırmamızda öğrencilerin de ifade ettiği üzere, öğrenci sayısının fazla olması tüm klinik alanlarda olduğu gibi (7, 23, 24) nörolojik sistem hastalıklarına yönelik tedavi ve bakımın gerçekleştirildiği klinikler açısından da önemli bir sorun oluşturduğu düşünülmektedir. Bu sorun öğrencinin öğrenmesini olumsuz etkilemekte ve öğrenci-klinisyen-öğretim elemanı arasındaki etkileşimin de daha sınırlı olmasına yol açabilmektedir.

Nörolojik sistem hastalığı olan bireylere bakım vermede yaşadıkları olumsuz duygu-düşüncelerin ve güçlüklerin azaltılması için öğrenciler; öğretim elemanı ve klinisyen hemşirelerin kendilerine destek olmaları, günlük olarak vaka tartışmalarının planlanması, özel iletişim tekniklerinin öğretilmesi, klinik alanlar için daha az sayıda öğrenci içeren gruplar ve klinik uygulama öncesinde özel oryantasyon programları oluşturulması gibi önerilerde bulunmuşlardır. Tosun ve ark.'nın yapmış olduğu çalışmada, profesyonel rol modeli oluşturan ve deneyimli klinik hemşireleri ile birlikte klinik eğitim yaşantısı geçiren öğrencilerin, kliniğe daha rahat uyum sağladıkları, profesyonel rol kavramını daha iyi yerleştirdikleri, kritik düşünme becerilerinin geliştiği, öz yeterliliklerinin ve iletişim becerilerinin arttığı belirtilmektedir (25). Aynı çalışmada, öğretim elemanlarının öğrencilerin eğitimleri sırasında anlayış

göstermeleri, uygulamalarda yardımcı, savunucu, motive edici olmasının da öğrencinin öğrenmesine olumlu katkıda bulunacağı belirtilmiştir (25).

Sonuç

Öğrenciler, genel olarak herhangi bir nörolojik sistem hastalığı olan bireylerle çalışmada acı, üzüntü, endişe gibi olumsuz duygular yaşadıklarını, bu bireyler ile en çok bakım verme ve iletişim kurma ile ilgili güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, bir öğrencinin nörolojik sistem hastalığı olan bireylere yönelik duygu-düşüncelerinin farkına varması, geliştirmesi, profesyonel kimlik doğrultusunda empatik yaklaşım sergileyebilmesi ve

bakım becerilerini arttırması amacıyla; lisans eğitimine yönelik müfredat programlarının, nörolojik sistem hastalıklarına özgü hasta bakımını planlama, değerlendirme ve uygulamada hemşirelik girişimlerinin planlanmasında teorik ve uygulamalı olacak şekilde düzenlenmesi, nörolojik sistem hastalığı olan bireye özgü bakım verme ve iletişim tekniklerinin öğretilmesi, klinik alanlarda olumlu öğrenme ortamının oluşturulması amacıyla düzenlemeler yapılması, klinik hemşireleri ve eğitimciler arasında işbirliğinin sağlanması ve sürdürülmesi, öğrencilerin klinik uygulamada yaşadığı güçlükleri öğretim elemanları ve klinik hemşireleri ile paylaşabilmesi için uygun ortamın sağlanması ve düzenli olarak klinik hemşireleri ve öğrencilerin sorunlarının çözümüne yönelik toplantılar yapılması önerilebilir.

Kaynaklar

- Smith LN. Setting the agenda for neurological nursing: strategic directions. *Int J Nurs Stud* 2006;43:1063-92. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2005.11.014>
- The top 10 causes of death. World Health Organization. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en/> Erişim Tarihi:15.06.2016
- Hsu LL, Pan HC, Hsieh SI. Randomized comparison between objective-based lectures and outcome-based concept mapping for teaching neurological care to nursing students. *Nurse Educ Today* 2016;37:83-90. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2015.11.032>
- Skelly R, Lindop F, Johnson C. Multidisciplinary care of patient with Parkinson's disease. *Progress in Neurology and Psychiatry* 2012;16:10-4. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/pnp.230>
- Chahine LM, Malik B, Davis M. Palliative care needs of patients with neurologic or neurosurgical conditions. *Eur J Neurol* 2008;15:1265-72. <https://doi.org/10.1111/j.1468-1331.2008.02319.x>
- Volpe BT. Palliative treatment for stroke. *Neurol Clin* 2001;19:903-20.
- Karadağ G, Kılıç SP, Ovayolu N, Ovayolu Ö, Kayaaslan H. Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada karşılaştıkları güçlükler ve klinik hemşireler hakkındaki görüşleri. *TAF Prev Med Bull* 2013;12:665-72.
- Ogur P, Utikalp E. Öğrencilerin doğum kadın hastalıkları ve hemşireliği dersi alan uygulamasına ilişkin duygu ve düşünceleri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi* 2008;3:45-54.
- Moscaritolo LM. Interventional strategies to decrease nursing student anxiety in the clinical learning environment. *J Nurs Educ* 2009;48:17-23.
- Aydın MF, Argun MŞ. Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin hastane uygulamalarından beklentileri ve karşılaştıkları sorunlar. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2010;1:209-13.
- Eta VE, Atanga MB, Atashili J, D'Cruz G. Nurses and challenges faced as clinical educators: A survey of a group of nurses in Cameroon. *Pan Afr Med J* 2011;8:28.
- Günüşen NP, Üstün B. Hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitimde verilen geribildirimle yönelik görüşleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2012;15:197-204.
- Rafiee G, Moattari M, Nikbakht AN, Kojuri J, Mousavinasab M. Problems and challenges of nursing students' clinical evaluation: A qualitative study. *Iran J Nurs Midwifery Res* 2014;19:41-9.
- Öner Altıok H, Üstün B. Hemşirelik öğrencilerinin stres kaynakları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 2013;13:747-66.
- Zupiria Gorostidi X, Huitzi Egilegor X, Jose Alberti Erice M, Jose Uranga Iturriotz M, Eizmedi Garate I, Barandiaran Lasa M, Sanz Cascante X. Stress sources in nursing practice. Evolution during nursing training. *Nurse Educ Today* 2007;27:777-87. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2006.10.017>
- Timmins F, Corroon AM, Byrne G, Mooney B. The challenge of contemporary nurse education programmes. Perceived stressors of nursing students: mental health and related lifestyle issues. *J Psychiatr Ment Health Nurs* 2011;18:758-66. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2011.01780.x>
- Opara JA, Jaracz K. Quality of life of post-stroke patients and their caregivers. *J Med Life* 2010;3:216-20.
- Özkay ÜD, Öztürk Y, Can ÖD. Yaşlanan dünyanın hastalığı: Alzheimer hastalığı. *SDÜ Tıp Fak Derg* 2011;18:35-42.
- Görgülü Ü, Fesci H. Epilepsi ile yaşam: Epilepsinin psikososyal etkileri. *Göztepe Tıp Dergisi* 2011;26:27-32. <https://doi.org/10.5222/J.GOZTEPETRH.2011.27>
- Salehpoor G, Rezaei S, Hosseini-zhad M. Quality of life in multiple sclerosis (MS) and role of fatigue, depression, anxiety, and stress: A bicenter study from north of Iran. *Iran J Nurs Midwifery Res* 2014;19:593-9.
- Boldingh MI, Dekker L, Maniaol AH, Brunborg C, Lipka AF, Niks EH, et al. An up-date on health-related quality of life in myasthenia gravis -results from population based cohorts. *Health Qual Life Outcomes* 2015;13:115. <https://doi.org/10.1186/s12955-015-0298-1>
- Terzioğlu F, Kapucu S, Özdemir L, Boztepe H, Duygulu S, Tuna Z, Akdemir N. Simülasyon yöntemine ilişkin hemşirelik öğrencilerinin görüşleri. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 2012;19:16-23.
- Keser İK, Çalışkan M, Keskin TZ, Gördebil E. Ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin okul-hastane işbirliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2008;11:1-9.
- Karaöz S. Hemşirelik eğitiminde klinik değerlendirmeye genel bakış: güçlükler ve öneriler. *DEUHYO ED* 2013;6:149-58.
- Tosun N, Oflaz F, Akyüz A, Kaya T, Yava A, Yıldız D, Akbayrak N. Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin intörn eğitim programından beklentileri ile program sonunda kazanım ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Derg* 2008;50:164-71.